

A KÖZVETLEN TÁMOGATÁSOK NÉPESSÉGMEGTARTÓ EREJE ÉS VÁLTOZÁSA 2014–2019 KÖZÖTT A MAGYAR VIDÉKEN

THE FORCE OF THE POPULATION RETENTION AND CHANGE OF DIRECT PAYMENTS BETWEEN 2014–2019 IN THE HUNGARIAN COUNTRYSIDE

SZABÓ CSABA

Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola, Magyar Agár- és
Élettudományi Egyetem, Gödöllő
szabocsa92@gmail.com

Összefoglalás

A közvetlen támogatások képzik az Európai Unió költségvetésének több mint harmadát, amit leginkább a vidék támogatásának is joggal nevezhetünk. Ezért fontos tényező, hogy mégis mennyiben járul hozzá a vidéken élő emberek helyben tartásához és jövedelmi helyzetéhez. Korábbi kutatásaim során kimutattam, hogy kapcsolat van a népességváltozás és az I. pillérből származó közvetlen támogatások között, de elhanyagolható az összefüggés, ezért a támogatás jövedelemkiegészítő mivoltát figyelembe véve arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen mértékben csökkenne a népesség, ha megszűnnének ezen támogatási formák.

Kulcsszavak: közvetlen támogatás, népességmegtartás, regresszió, autókorreláció

Bevezetés

A magyar mezőgazdaság a rendszerváltozás után lassú hanyatlásnak indult, a felbomló TSZ-ek hagyatékán tőkeszegény magángazdaságok kezdtek el működni és életképtelen nadrágszíjparcellákon indult el a termelés, ami a globális gazdasági versenyben nem állta meg a helyét. Az elaprózódott gazdaságoknak nem volt lehetőségük a fejlesztésre, mivel hitelt sem kaptak, amivel beruházásokat indíthattak volna el. Magyarország helyzete 2004-ben változott meg az Európai Unióhoz való csatlakozásával, amikor is elérhetővé váltak a közösség által nyújtott támogatási lehetőségek. A Közös Agárpolitika (KAP) foglalta össze és irányította a

közösségi elvek alapján a források célterületeit és leosztásának alapvető irányait, amit a tagállamok tovább formálhattak saját, endogén tényezőikre történő finomhangolással. Az Unió támogatáspolitikáját jelentős bírálatok érik piactorzító hatásuk miatt elsősorban a közösségen kívülről, továbbá a túlszabályozottság és a közösségi büdzséből kihalított 40% körüli aránya miatt. Jogosan teszik fel a kérdést az egyéb nemzetgazdasági ágakat képző gazdasági résztvevők, hogy mivel érdemelte ki ezen megkülönböztetettséget a mezőgazdaság a közösségi finanszírozás berkein belül. Ennek hatására megfigyelhető, hogy kezdeti 50%-körüli részesedése után a 2014-2020-as ciklusra már 38%-ra csökkent a KAP részesedése a közösségi források tekintetében. Megőrizték a kétpilléres rendszert melyben az első pillér piacszerző és közvetlen támogatásokat magába foglaló ága mellett megmaradt a vidékfejlesztést célzó II. pillér is. Az általam vizsgált területalapú támogatás a közvetlen támogatások közé tartozik, ami elsősorban jövedelemkiegészítő szerepet tölt be, ami a mezőgazdálkodással foglalkozóknak méltányos életszínvonalat, továbbá a vidéki életközösség megőrzését szolgálja. A cikkemben feltárom a területalapú támogatások eloszlását a vidéki terekben és választ keresek arra, hogy milyen mértékben járulnak hozzá a népességmegtartó erőhöz a jövedelmeken keresztül.

Irodalmi áttekintés

A Közös Agrárpolitikát az Európai Gazdasági Közösségen (EGK) belül 1957-ben hozták létre a Római Szerződés megkötésével, ami elsődlegesen a II. Világháború utáni élelmiszerhiány tett indokolttá, de egyéb fontos tényezők is hozzájárultak Horváth (2018) szerint, mint az alacsony jövedelmi színvonal, tőkeigény, versenyhátrány, védelem külső versenytársakkal vagy politikai megfontolások. Három kiemelkedő eleme van (Csák, 2014): piac egységességének elve, közösségi preferencia elve és a pénzügyi szolidaritás elve. Az alapcélok nem változtak jelentősen az évek során, de több reformot is végre kellett hajtani.

A legsúlyosabb a Mansholt-terv volt, ami az Európai Mezőgazdasági- és Garancia Alap átalakítását jelentette, ami 1964 óta támogatja egyrészt a piac garanciális árait, valamint a nemzeti agrárpolitika strukturális reformjait. Ennek következtében piaci többlet jött létre és magasabb árszint lett az EGK-ben a világpiaci árakhoz viszonyítva. (Puzic et al. 2010). Mansholt terve eszközei a termények és a művelhető föld után fizetendő közvetlen támogatás, valamint a különféle ártámogatási mechanizmusok,

mint a garantált minimumárak, illetve a bizonyos harmadik országbeli árukra kivetett importvámok, kvóták. Ez elsősorban a nagygazdaságoknak kedvezett volna és további népességrobbanást idézett volna elő a nagyvárosokban egyes vélemények szerint, ezért csak részben fogadták el (Európai Bizottság, 2012). Az Egyesült Államok nyomást gyakorolt az EU-ra. A MacSharry-reform áttérést jelentettek a jövedelem-támogatásról és a piaci szabályozástól a közvetlen támogatások felé. A garanciaárak jelentősen csökkentek és a gazdálkodók most közvetlen jövedelem kifizetésben részesültek termelési kapacitásuk alapján. Az 1990-es évektől a környezetvédelmi kérdések is egyre inkább előtérbe kerültek a KAP vitájában. A mezőgazdasági termelők környezetvédelmet szolgáló teendői kapcsán a közvetlen támogatásokon kívül még egyéb forrásokkal is segítették a gazdákat és 2003-ban létrehoztak egy második pillért, amely a vidékfejlesztési politikákra összpontosított, beleértve azokat az intézkedéseket, amelyek esetleg környezetpolitikának tekinthetőek (Alons, 2015). Minden egyes reformmal egyre komolyabb viták és érdekellentétek húzódnak meg a büdzsé kialakítása körül. Udovecz szerint *„egy ideje fordult – szinte „átfordult” – a kocka: a mezőgazdaságról, a termelés alapvető funkcióiról alig esik szó, mert felértékelődtek az emberiség egyéb globális problémái”* (Udovecz, 2010, 718 old.). Már nem elég az élelmiszeripar alapanyagának biztosítása, amit a világháború utáni helyzet hívott életre. A források folyamatos szűkítése mellett egyre inkább előtérbe helyeződnek a nagyobb értéket befizető országok érdekei.

Magyarország 2004-es Uniós csatlakozásával beleegyezett, hogy ágárpolitikáját leginkább a közösség által hozott döntések határozzák meg. Így tehát elfogadta a két-pilléres felépítést, továbbá meghatározó szerephez jutottak a korábbi időszakhoz képest a közvetlen jövedelempótló támogatások a beruházási támogatásokkal szemben. A 2003-as reform tehát csökkentette a kereskedelem és piactorzító támogatási szisztémát (Popp, 2004). Majd 2003-ban került sor a 2000-2006-os ciklus fél távnál történő felülvizsgálata során az Egységes Támogatási Rendszer (SPS) bevezetésére, ami lehetőséget teremtett a tagállamok közti különbségek, adottságok figyelembevételére. Ezeken belül is három modellt alakítottak ki, egyik a történelmi, ami az előző években jutott támogatások átlagának összegét jelentette. A második a regionális modell, ahol a tagországok eldönthették, hogy melyik régió mekkora összeget kap. Volt még egy hibrid változat, ami a történelmi és a regionális kombinációjából alakítottak ki. 2004-től Magyarország és további 9 ország csatlakozásával bővült a KAP-hoz hozzáférő tagországok száma, mivel nekik nem voltak történelmi előzményeik,

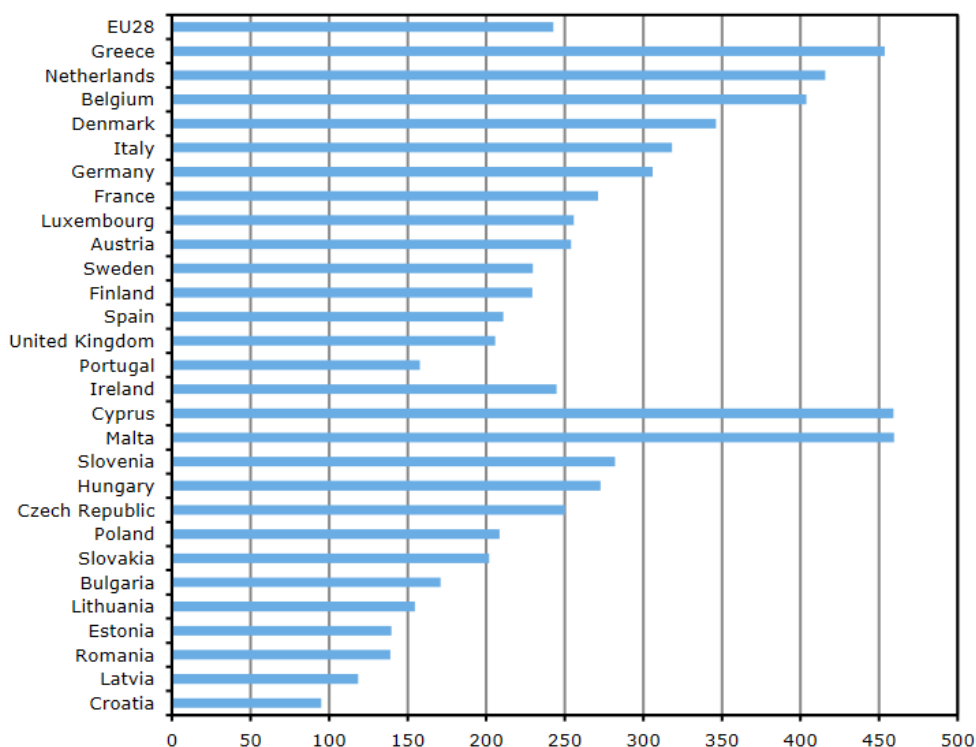
ezért átmeneti céllal ők alkalmazhatták az Egységes Területalapú Támogatási Rendszert (SAPS) (European Commission, 2016).

A KAP 2013-as reformját a gazdasági hanyatlás mélypontján határozták el. Popp szerint reformnál a gazdák jövedelmére nagyobb hatással vannak az olyan tényezők, mint például tőkeellátottság, a kőolaj világpiaci árának alakulása, a feltörekvő országok gazdaságának teljesítménye, az időjárási szélsőségek gyakoribb előfordulása és a fontosabb exportőr országok nemzetközi kereskedelmet megrendítő reakciói, továbbá a valutaárfolyamok ingadozása vagy akár a kereskedők és a befektetők viselkedése megváltozott az árutőzsdéken (Popp et al., 2012). A gazdasági és az intézményi környezet egyaránt megváltozott 2013 óta. A növekedés ismét megindult, de mértéke továbbra is csekély maradt, mígnem a Covid19-világjárvány következtében a mérleg ismét negatívra fordult. Emellett geopolitikai fejlemények növelték a piacok bizonytalanságát és közben az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból 2020 januárjában, illetve az EU és az Egyesült Államok közti politikai feszültség (Európai Parlament, 2021). *„A termelők, akik jogosulttá válnak a támogatásra, valójában ők kapják ugyan a teljes támogatást, de a tényezőár-növekedés miatt meg kell rajta osztaniuk a termelési tényező tulajdonosaival.”* (Kovács, 2006, 39. old.).

Mint Udovecz (2010) is említette, hogy a termelésen kívül más célokat is szolgálni kell a támogatások élvezőinek, mint csak maga az élelmiszerlánc feltételeinek a megteremtése. Petrick és Zier elemzése alapján kiderült, hogy a közvetlen támogatások és a második pilléres vidékfejlesztést és környezetvédelmet szolgáló intézkedések nem voltak hatással különösebb hatással a foglalkoztatásra, ami a népességmegtartó képesség egyik fontos tényezője. Pedig az ilyen mértékű tőketámogatásnak növelő hatásának is kellene lenni, de inkább csak mérsékelte a foglalkoztatás csökkenését. A termeléstől elválasztott közvetlen kifizetések inkább mérsékeltek a munkaerőigényt, mivel nem volt szükség már a nagyobb termelési szintre a kifizetések érdekében és a tőketámogatással kiegészülve, olyan technológiához juthattak a gazdálkodók, amikkel kevesebb élőlőmunkára volt szükség. (Petrick–Zier, 2012) Ezek alapján is kijelenthető, hogy a mezőgazdaságban az élőlőmunka igény egyre csökken az iparosodás kora óta és a precíziós, valamint mesterséges intelligenciával ellátott gépek ezt tovább fogják csökkenteni.

A foglalkoztatások kívül másik fontos tényező a jövedelmezőség. Szerletics és Jámbor (2020) által készített szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy minden releváns cikk pozitív kapcsolatot talált a közvetlen támogatások és a mezőgazda-

sági jövedelem szintje között. A tagállamok között jelentős különbségek voltak a közvetlen kifizetések egységességében (Szerletics–Jámbor, 2010). A tagállamokon belüli eloszlás tekintve az EU-28-ban nagy a gazdálkodók azon csoportja, akik viszonylag kis összegű közvetlen kifizetésben részesülnek, és kicsi, akik viszonylag nagy összegű kifizetésben részesülnek (Terluin–Verhoog, 2018). A közvetlen kifizetések koncentrációja nagyon magas szintet érhet el több tagállamban. Továbbá hatásait csorbította az alacsony pénzügyi egyensúly és a gazdaságok mesterséges felosztása a zöldítési jogcímnek való megfelelés érdekében. Ugyanez mondható el az újraelosztású kifizetésekről és részben a felső korlátokról is (Szerletics–Jámbor, 2020). Ennek a tőkehalmozásnak köszönhetően nagyobb területen gazdálkodók a támogatásoknak is köszönhetően könnyebben érvényesíthetik földszerzési képességüket, míg a kisebb gazdaságok nem tudják felvenni velük a versenyt a földárak folyamatos emelkedése miatt.

1. ábra: Átlagos kifizetés (euró)/ hektár az EU tagországok tekintetében

Forrás: EC and Eurostat Farm Structure Survey (FSS); adaptation by Wageningen Economic Research (2018)

Az 1. ábra hektár alapon kifizetett támogatási összeget mutatja 2015-tekintetében, ami jól szemlélteti a különbségeket az egyes tagállamok között. A legnagyobb, 450 euró/hektár feletti támogatásból Görögország, Málta és Ciprus részesülnek. A legalacsonyabb pedig Horvátország, Lettország és Románia esetében. A nagy, nettó befizető országok is a magas támogatású övben vannak, mint Németország, Franciaország, Belgium vagy Hollandia. Érdekes, hogy az Egyesült Királyság milyen alacsony összegből részesült, pedig az egyik legnagyobb befizető volt. Ilyen tényezők is hozzájárulhattak a későbbi kilépéséhez az Európai Unióból. Egy, AKI által készített tanulmány szerint, az agrártámogatások elvesztésével Magyarországon a legnagyobb vesztesek a három legkevesbé fejlett régió lenne, hiszen elesnének 56,1 milliárd bevételtől, ami az összes támogatás kiesés 56,6%-a, a veszteség mértéke szerinti sorrendben Észak-Alföld (23,8%), Dél-Alföld (22,8%) és Észak-Magyarország (10,0%) (AKI, 2008). Hamza és Tóth kutatásában a gazdálkodók többsége úgy nyilatkozott, hogy a közvetlen támogatások összege elérte a mezőgazdasági alaptevékenységből származó jövedelem 40-50%-át, de voltak olyan nyilatkozók is, akik szerint a támogatásokból származó bevétel meghaladta a termelés jövedelemhányadát (Hamza – Tóth, 2006). Míg a magyar kutatások jellemzően kritikusan állnak a támogatásokat csökkentő elképzelésekhez egyes európai kutatók véleménye szerint a KAP támogatási rendszerének megszüntetése pozitív hatással lenne a mezőgazdasági termelői árakra és a harmadik országok kereskedelmére. Az eredmények rávilágítanak, a KAP által a harmadik országokban kiválasztott piacokra gyakorolt gazdasági kár mértékére (von Witzke et al., 2010)

A témával kapcsolatban korábbi kutatásaimból nyertem a hipotézisem, miszerint van összefüggés a népességváltozás és a közvetlen kifizetések között, de nem kimutatható mértékű. Első feltevésem szerint a támogatások megszűnésével leginkább a vidéki lakosság csökkenne, aminek mértéke járásonként 3-8% közötti lakosságvesztést eredményezne. Második hipotézisem szerint az igénylők száma jelentősen csökkent 2014-2019 között, ami szinte minden térségben az egy főre eső támogatások növekedését jelentette, ami a birtokkoncentráció egyik mérőszáma.

Anyag és módszer

A vizsgált területi egység szempontjából elsősorban a járási vagy az Európai Unió statisztikai területi lehatárolása szerinti NUTS (Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája) LAU1-es (Lokális Területi Egység) kistérségi szinten végeztem a

vizsgálatot. Magyarországon összesen 175 járás volt a 2013-as újjászervezésük alkalmával, de később a Polgárdi megszűnt és hozzácsatolták a településeit az Enyingihez és a Székesfehérvárhoz.

Az adatokat a TEIR-ből kértem le járási szintre, illetve a Magyar Államkincstár Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályától kaptam meg települési szinten és azon belüli is egyénenként, amiket egy adattisztázás és aggregálás után elemzésbe vonhatóvá tettem. Három elemzési módszert alkalmaztam, az egyik ilyen a lineáris regressziós elemzés, ahol feltártam a jövedelmek és a népességváltozás közti relációt. Majd a kapott eredményt, vagyis hogy egységnyi jövedelemváltozás mekkora népességváltozást idéz elő rávetítettem a területalapú támogatások (SAPS, Zöldítés, Pénzügyi fegyelem miatti visszatartás, Kistermelői támogatási rendszer) összegére és kvartilisek alapján ábrázoltam térképen, hogy hol és milyen mértékben csökkenne a népesség, ha megszűnnének ezen jövedelempótló agrártámogatások. Valamint területi autókorrelációs vizsgálattal megnéztem, hol változtak leginkább az egyes igénylők közti medián értékei és az egy igénylőre eső összeg 2014 és 2019 között, valamint miként változtak az igénylők száma ilyen rövid periódus alatt.

Eredmények

A lineáris regressziós elemzés megmutatja, hogy milyen erősségű és irányú a kapcsolat egy független és egy függő változó között (Sajtos–Mitev, 2007). Az 1. táblázat R értéke a Pearson-féle korrelációs együttható értékét mutatja, ami közepes erősségű pozitív összefüggést mutat. Az R^2 pedig egy olyan determinisztikus együttható, ami megmagyarázza, hogy a független változó a függő változó varianciájára mekkora hatással van. A teljes szórás 39,2%-át magyarázza meg a lineáris egyenes, vagyis a népesség változására a jövedelem 39,2%-ban van befolyásoló hatással. Tehát a jövedelmek növekedésével a népességváltozás is pozitív irányban mozog. Ha egy térség versenyképességét nézzük a jövedelemtermelő képesség kiemelkedő szereppel bír a népesség megtartásában és odavonzásában Magyarországon.

1. táblázat: Modellösszegzés

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,626 ^a	,392	,388	2,515868632251645

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

Az Anova táblázatban láthatjuk a lineáris egyenes által magyarázott szórásnégyzetet (Regression), illetve a nem magyarázott szórásnégyzetet (Residual). A legfontosabb a F-próba, melynek szignifikancia értéke 0,05 alatt van. Kijelenthetjük, hogy a népességváltozás és az egy főre eső adóalapot képző jövedelem között van megbízható kapcsolat.

2. táblázat: ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	705,581	1	705,581	111,473	,000 ^a
Residual	1095,020	173	6,330		
Total	1800,601	174			

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

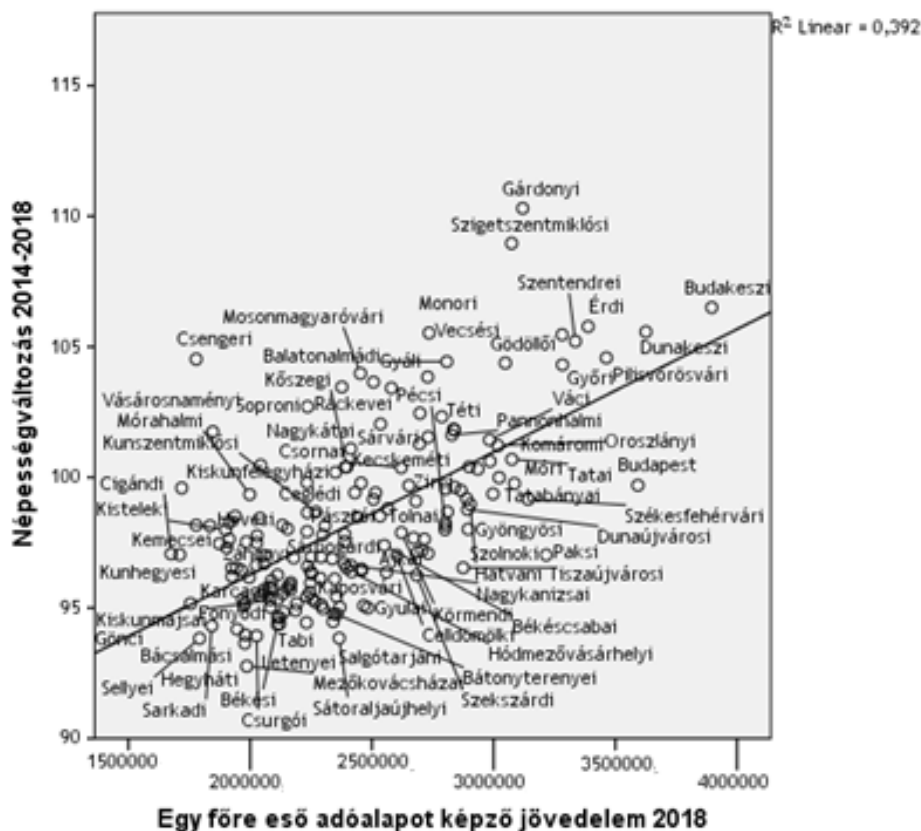
A Koefficiens táblázatban pedig a T-próba szignifikanciájának értékét láthatjuk, ami szintén 0,05 alatt van, tehát a bizonyító vizsgálat is a kapcsolat meglétét igazolja.

3. táblázat: Koefficiens

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Egy főre eső adóalapot képző jövedelem 2018	-1,196E-6	,000	-,634	-10,784	,000
(Constant)	4,046	,272		14,863	,000

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A jobb átláthatóság miatt grafikonon ábrázoltam a jövedelem és a népességváltozás közti lineáris korrelációt. Jó lehatárolhatók, hogy melyek azok a térségek, ahol átlag alatti a népességváltozás mértéke és az adóalapot képző jövedelem. Úgy kell értelmezni, hogy az Y- tengely 100 alatti értéke népességfogyást, míg a 100 feletti a népesség gyarapodását mutatja. Tehát a legnagyobb mértékben fogyó és a legalacsonyabb adóalapot képző jövedelemmel rendelkező térségek a Sarkadi, Gönci, Kiskun-

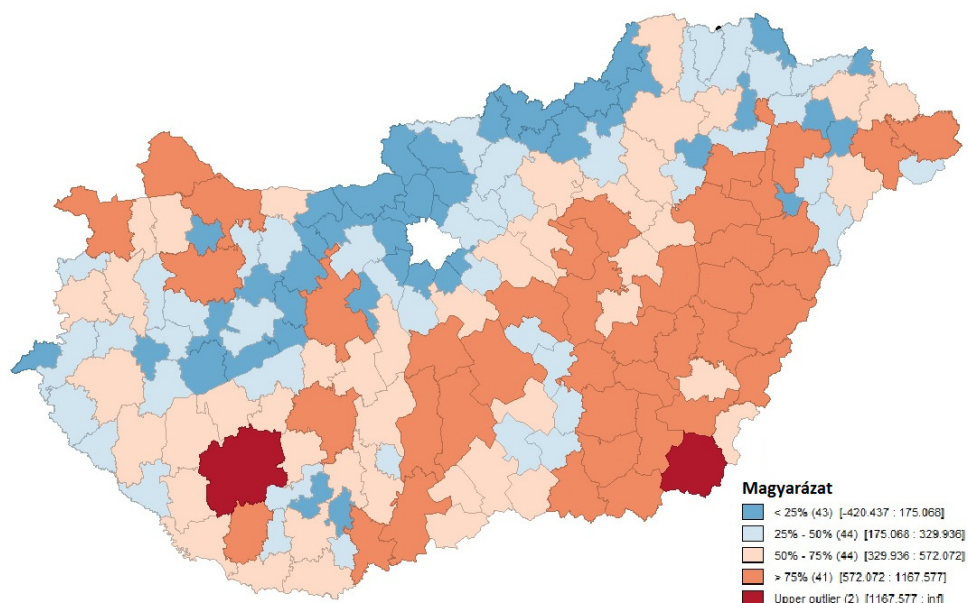

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

15

megnéztem, hogy hány fővel csökkenne a népesség vidéken, ha elvonnák mezőgazdasági támogatások legnagyobb részét kitevő területalapú támogatásokat. Ennek kvartilisei láthatóak a 3. ábrán. Jól látszik, hogy melyik járások veszítenék a legtöbb főt. Sajnos azok a területek, ahol a legmagasabb a népességcsökkenés. Két kiugró érték van, az egyik a Kaposvári járás, míg a másik az ország egyik leghátrányosabb helyzetű határmenti járása a Mezőkovácsházi. Látszik, hogy Békés megyét érintené a legsúlyosabban ezen forrás elvesztése, de Hajdú-Bihar, Bács-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád-Csanád is jelentősebb lakosságot veszítne el. A narancssárga részek 600 és 1200 fő körüli csökkenéssel számolhatnának. Míg a legkevésbé érintet két alsó kvartilis legfeljebb 300 főt, ha veszítene.

1

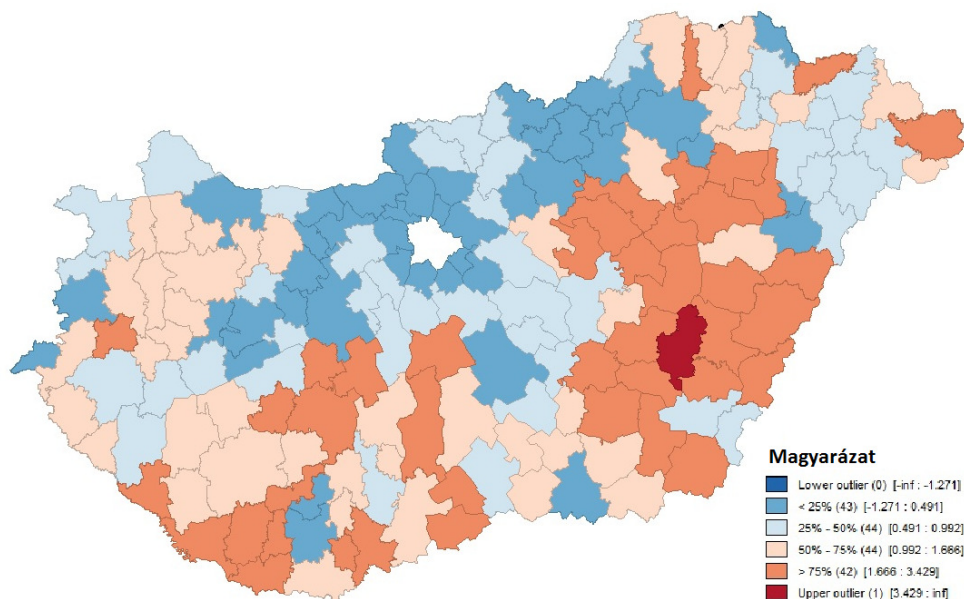

3. ábra: Népességcsökkenés a lakosság arányában

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A népességvesztést nézve ennél a személetesebb, hogy melyek azok a térségek, ahol lakosságarányosan a legnagyobb lenne a csökkenés a támogatás elvonásának esetén (4. ábra). A legnagyobb fogyással számoló Gyomaendrődi járás esetében is csak 3,5%-os fogyás prognosztizálható. A narancssárga területek esetében 1,6-3,4% míg a két alsó kvartilisnél 1% alatti az érték. A térkép alapján elmondhatjuk, hogy a leg-

nagyobb népességvesztés elé néző térségek kapják a mezőgazdasági támogatások legnagyobb részét, ami segíti a mezőgazdaságból élő népesség helyben tartását.

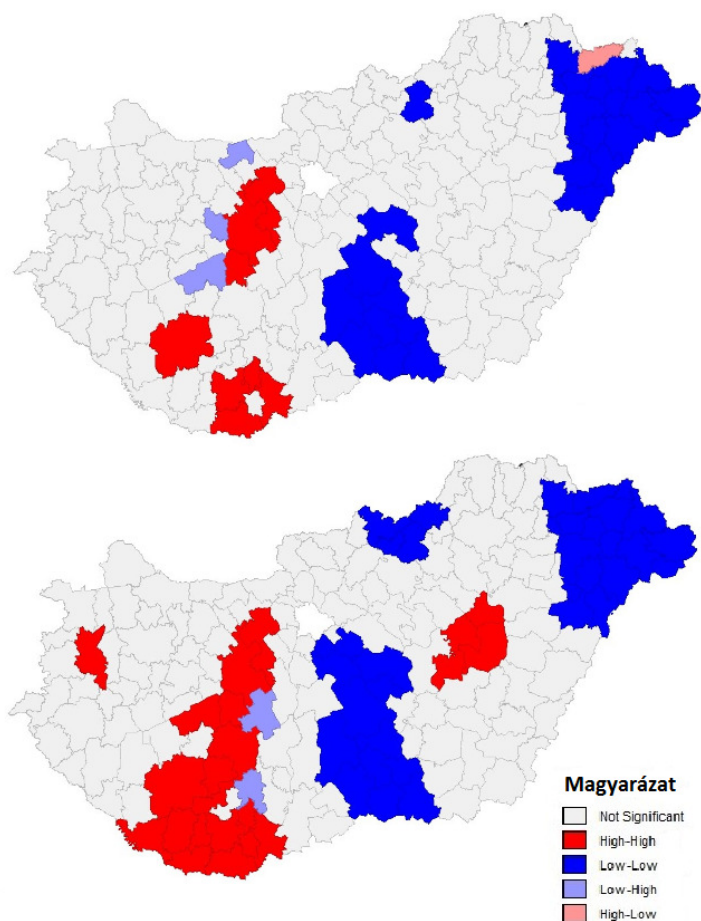

4. ábra: Népességcsökkenés a lakosság arányában

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

Az 5. ábra tekintetében láthatjuk, hogy miként változott a 2014-es területalapú támogatás és az új ciklus SAPS+Zöldítés és Kistermelői támogatási rendszer tekintetében az egy igénylőre eső támogatási összegek szomszédsági viszonyai. 5 kiemelkedő területet különíthetünk a felső térképen. Keleten Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egy alacsony zóna, ami elsősorban a gyümölcstermesztés sajátosságainak köszönhető, mivel egy intenzív kultúra és ezért a jövedelmező üzemméret már kisebb birtokszerkezetnél is elérhető. Magyarország viszonylatában itt termelik meg a 2015-ös KSH adatok alapján az alma 61%-át és a meggy 25%-át. Jellemzően 500 és 900 ezer forint között alakult az egy főre eső támogatási összeg. Kivételt képez a Cigándi járás, ahol a több, nagyobb mezőgazdasági családi vállalkozás miatt nagyobb a támogatások összege. A Duna-Tisza köze szintén alacsony-alacsony szomszédsági viszonytalal rendelkező járásokat tartalmaz. A ceglédi gyümölcstermő vidéktől egészen a mórhalmai „fóliáig” tart. Jellemzően a homokos talaj miatt ideális az ilyen jellegű gazdálkodásra,

aminek magas az élőmunka igénye és intenzív természete miatt nagy árbevétel is elérhető relatíve kis területen, ezért a kisgazdaságok elterjedésének kedvezett. Az itt lévő járások értékeiben releváns eltérés mutatkozik, az északi járások 1,5 millió, míg a déliekben 600-800 ezer körül alakul az egy főre eső összeg. Ennek oka elsősorban a főlás és üvegházhas természetében keresendő, mivel szinte egész évben akár több vegetációs időszak is megvalósítható. A magas-magas szomszédsági viszonyokat nézve 2014-ben 3 kimagasló térséget láthatunk, az egyik ilyen Bóly térsége, ahol a Bonafarm Csoport, valamint a Mezőség területén a Mezőfalvi Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Zrt gazdálkodik. Valamint a harmadik Kaposvár és környéke, ahol számos agrárcég és nagygazda megtalálható a környékbeli kistelepüléseken.

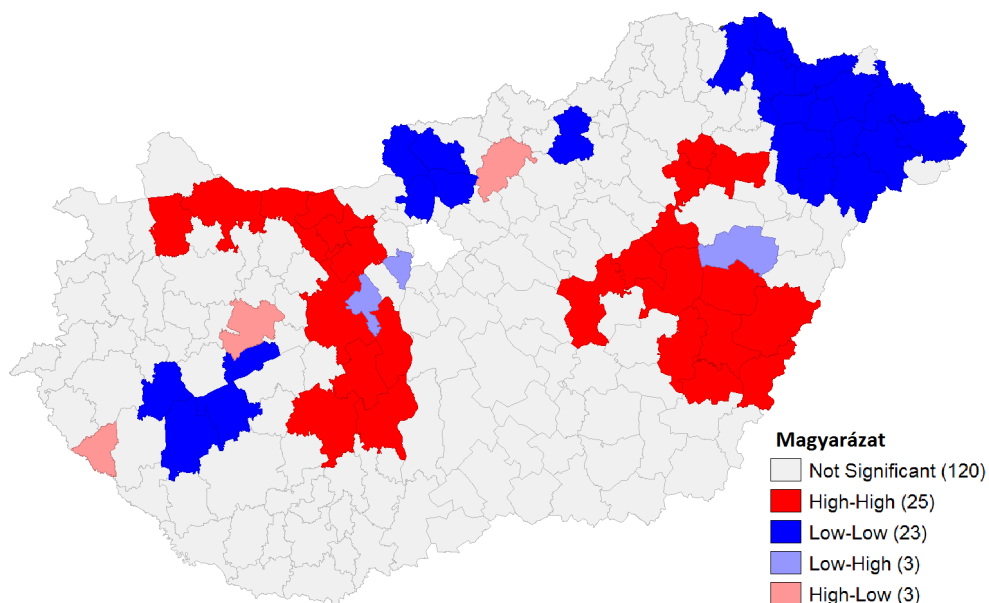
5. ábra: Egy főre eső támogatási összeg átlaga 2014-ben (felső) és 2019-ben (alsó)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

2019-re számos helyen változás mutatkozik, mivel az országos átlag egy főre eső összegeiben emelkedés mutatkozik. Ennek három oka van leginkább, az egyik Forint/Euro árfolyam alakulása. A Forint gyengülésével nőtt a támogatások összege, mivel a kifizetések Euro alapon történnek. A másik oka pedig a zöld komponens bevezetése, aminek következtében a gazdák gazdaságszerkezetüket úgy alakították, hogy maximalizálják a támogatáslehető képességük. Továbbá a birtokkoncentráció növekedésével és a gazdák számának csökkenésével tovább emelkedhetett az egy főre jutó támogatási összeg. Látszik a 2019-es térképen, hogy 2014-hez képest a Dunántúlon egyértelműen nőtt a támogatások koncentrációja, egy egységes vonal rajzolódik ki észak-déli irányban. Ezen kívül két újabb magas-magas csoport jelent meg. Az egyik a Sárvári járás, ahol 4 millió körül alakul az egy főre eső támogatási összeg, valamint a Nagykunság vidéke, ahol hatalmas gyepterületek vannak, ezek Tiszafüredi és Karcagi járás, ahol 3,2-4,3 millió körül alakult az egy főre eső kifizetések összege. Az alacsony-alacsony kék rész növekedett a Duna-Tisza közén északi irányban, de a szabolcsi rész két járással csökkent a déli járásaiban, ahol kevésbé hangsúlyos a gyümölcstermesztés.

A számtani átlag csalóka képet mutathat az eloszlási adatokban, ezért érdemes megnézni a medián területi eloszlását is, mivel így még pontosabb képet kaphatunk a források eloszlásáról, mivel a negatív és pozitív irányban kiugró adatok nem torzítják el az eredményeket. A járások átlaga 2014-ben 2,2 millió, míg 2019-ben 2,7 millió volt. Ehhez képest a medián értékeiben jelentős különbség látható, ennél 2014-ben 360 ezer és 2019-ben 620-ezer volt. Ezek alapján eléggé nagyok a kiugró értékek, vagyis a támogatások nagyobb része az amúgy is tőkeerősebb gazdaságoknak és gazdálkodóknak jut. Az egy főre eső összegek növekedésében az árfolyam és az igénylők számának csökkenése játszik fontos szerepet. Az euro/forint árfolyam értéke közel 20-25 forintot növekedett ezen 6 éves intervallum alatt. 2014-ben 182 ezer igénylő volt, ami 2019-re 174 ezerre csökkent. A koncentráció ténye kijelenthető és jelentős területi különbségek mutatkoznak a járások között. 2014-ben (6. ábra) a piros területek alapján kiderül hol a legmagasabbak az egy főre eső GDP értékei. Hasonlóan, mint az átlag esetében itt is Székesfehérvár és tőle délre eső járások mutatnak magas támogatáskoncentrációt a Tamási és Paksi járásig. A legmagasabb értékkel a Martonvásári, Oroszlányi és Dunaújvárosi járás szerepel ezen piros zónában a medián támogatási összege 600 és 740 ezer között van. Valamint északon a 2014-es átlaghoz képest elkanyarodik nyugat felé egészen a Csornai járásig. Itt jellemzően a nagygazdaságok

és mezőgazdasági cégek dominálnak, ami magyarázza az átlag feletti támogatási értékeket. A másik magas-magas szomszédági viszonyral rendelkező terület Békés, Hajdú-Bihar és Szolnok megye területén látható. Itt található az országban a legmagasabb medián érték 820 ezer forinttal a Szeghalmi járás viszonylatában. Ezeknek a magas értékeknek az egyik oka, hogy nagyon sok a gyepes terület, amin relatíve alacsony haszon érhető el. Alacsonyabbak a földek aranykorona értéke és ára is, továbbá a földtörvényből adódó elővásárlási jog miatt az állattartók könnyebben tudnak kialakítani nagyobb földbirtokot. Az alacsony-alacsony szomszédságú részek közül az átlaghoz képest még összefüggő Duna-Tisza közti zóna teljesen eltűnt. A szabolcsi terület kicsit csökkent, de jellemzően itt a legalacsonyabb az egy főre eső alaptámogatási összeg. Alacsony még a Börzsöny és a Balaton környékén, ami elsősorban a természeti adottságokban keresendő.

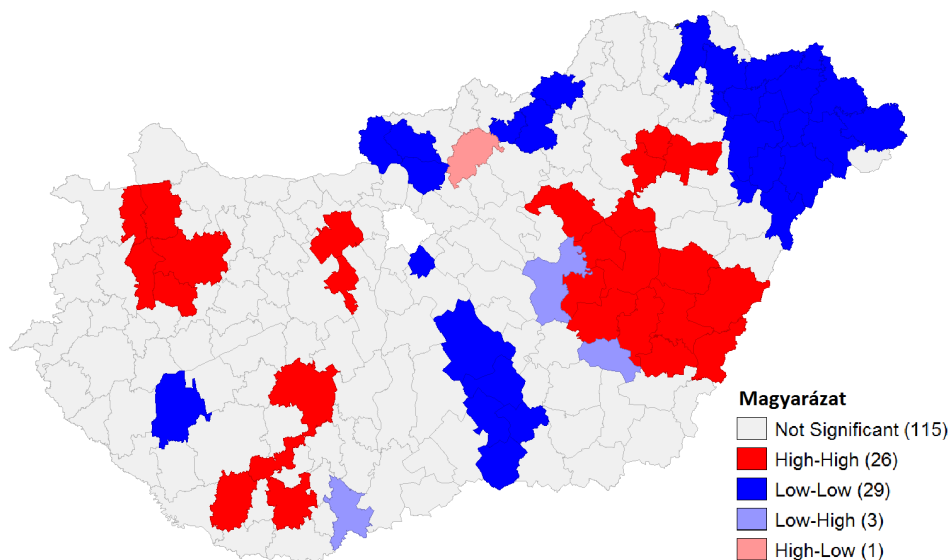

6. ábra: Egy főre eső támogatási összeg medián értékei 2014-ben

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

2019-re jelentősebb változásokat láthatunk (7. ábra) a medián értékeiben, ami a támogatások lehívásának változása miatt alakulhatott ki. A zöldítési előírások és a kistermelői támogatási rendszer miatt a gazdák minél több támogatáshoz próbáltak

hozzájutni, ennek egyik legjobb módszere a családon belüli olyan igénylési szisztéma kialakítása, amivel elkerülhetőek az egyek kötelezettségek. Ennek következtében, amellett, hogy csökkent az igénylők száma és emelkedett a támogatási összeg forintban területi átrendeződések figyelhetőek meg. A Dunántúli piros sarló lakú zóna feldarabolódott, ennek az egyik oka a nagygazdaságoknál alkalmazott degressziós határok bevezetése, ahol 1048 hektár felett csökkentették és 1230 hektár felett teljesen elvonták a SAPS összegét. Viszont a Csornai járás környékén növekedett és a keleti piros zóna terjeszkedett nyugati és északi irányban is. Az alacsony-alacsony kék területek is növekedtek, kivéve a Balaton környékén. Kettősség látható az ország Dunántúli és Dunától keletre eső területei között. Míg a Dunántúlon a változás kiegyenlítődést mutat többnyire, addig a Dunától keletre eső területeket nézve növekedett mind az alacsony-alacsony és a magas-magas szomszédsági viszonytal rendelkező járások száma. A legmagasabb értékkel már a Gyomaendrődi járás rendelkezik, de a Szeghalmi is magas értékkel bír. Az előbbi 1,25 millió, míg az utóbbi járásnál 1,14 millió forintot kapott a középén elhelyezkedő gazdálkodó.

7. ábra: Egy főre eső támogatási összeg medián értékei 2019-ben

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

Következtetések

Korábbi elemzésem alapján kiderült, hogy van kapcsolat a népességváltozás és a közvetlen kifizetések között. Ezen elemzés csak az összefüggés tényét igazolta, de számszerűsíthető hatást nem mutatott ki a két változó között. Mivel a területalapú támogatás egyik legfontosabb szerepe a jövedelem kiegészítés, ezért megnéztem, hogy milyen kapcsolat van az adóalapot képző jövedelem és a népességváltozás között. A lineáris regresszió alapján a jövedelmek 39,2%-ban hatnak a népességváltozásra, vagyis 1%-nyi jövedelemnövekedés 0,392% népességnövekedést eredményez és ez jövedelemcsökkenés esetén is igaz. Majd megnéztem, hogy mi lenne abban az esetben, ha teljesen elvonnák a területalapú támogatásokat és ez a jövedelem kiesés milyen hatással lenne a lakónépességre. Az eredmények alapján sajnos a legnagyobb mértékben fogyatkozó keleti megyéket sújtaná. A leginkább a Gyomaendrődi járás lakossága csökkenne, közel 3,5%-ot. De összességében az ország járásainak fele csak 1% alatti veszteséggel számolhatna. Népségmegtartó ereje sajnos elenyésző, főleg hogy a területi autókorrelációs elemzés a legjobban fogyó területeken birtokkoncentrációt mutat a vizsgált 6 év tekintetében. A támogatások összege növekedett, míg az igénylők számában 8 ezer fős veszteség mutatkozik. A medián értékei növekedtek a magas-magas szomszédsági viszonyoknál és csökkentek az alacsony-alacsony térségekben az ország keleti felén, míg a Dunától nyugatra a fordítottja látszik. A birtokméret növekedése és a gazdák számának a csökkenése leginkább azokon a tájakon mutatkoznak, ahol szántóföldi növénytermesztéssel és nagy gyepterületekkel rendelkeznek. A gyümölcsösök és főlíás, üvegházás zöldségtermesztő vidékeken kisebb a támogatások összpontosulása.

Első hipotézisem miszerint a közvetlen támogatások megszűnésével 3-8% közötti lenne a népességvesztés elvettem, mivel a legsúlyosabb esetben sem nagyobb, mint 3,5%. Második feltételezésem részben igazoltam, mivel az igénylők számának csökkenése és az egy főre eső támogatási összeg növekedése általánosnak mondható, de egyéb tényezők is szerepet játszanak, valamit jelentős területi eltérések vannak, amiket a területi sajátosságok nagyban befolyásolnak, valamit a medián értékei pontosabb képet biztosítanak a biroszervezetről.

Irodalomjegyzék:

- AKI (2008): A közvetlen támogatások feltételezett csökkentésének társadalmi-, gazdasági- és környezeti hatásai, Agrárgazdasági Tanulmányok 2008. 6 szám, ISBN 978-94-6343-266-5
- Alons, G. (2015): The EU and the Common Agricultural Policy: Continued Legitimacy or Renationalization?, Radboud University, g.alons@fm.ru.nl, Paper prepared for the ECPR Joint Sessions, 29 March – 2 April 2015, Warsaw
- Csák, Cs. (2014): Agrárpolitika, agrárgazgatás, Szerző: ©Dr. Csák Csilla 2014 Kiadja: © NKE, 2014
- Európai Bizottság (2012): Sicco Mansholt: földműves, az ellenállás harcosa – igazi európai
https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/sicco_mansholt_hu.pdf
- European Commission (2016): CAP towards 2020 impact assessment – Direct payments, Directorate L. Economic analysis, perspectives and evaluations
- Európai Parlament (2021): A 2020 utáni Közös Agrárpolitika felé:
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/107/a-kap-eszkozei-es-ezek-reformjai>
- Hamza, E. – Tóth, E. (2006): Az egyéni gazdaságok eltartó-képessége, 24. megélhetésben betöltött szerepe. Agrárgazdasági Tanulmányok 2. szám. AKI, Budapest.
- Horváth, J. (2018): AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZÖS AGRÁRPOLITIKÁJA jegyzet, Hódmezővásárhely, 2018, ISBN: 978-963-306-614-0
- Kovács, G. (2006): A KAP-reform várható hatásai a mezőgazdasági üzemek termelésére és a földhasználati viszonyokra, Agrárgazdasági Tanulmányok, 2006. 4. szám, ISBN 978-94-6343-266-5
- Popp, J. – Papp, G. – Kovács, M. – Potori, N. (2012): KAP 2014–2020: a közvetlen támogatások javasolt új rendszerének hatásvizsgálata Magyarországon, GAZDÁLKODÁS 56. ÉVFOLYAM 6, 1. SZÁM, 2012
- Popp, J. (2014): Az EU Közös Agrárpolitikájának elmélete és nemzetközi gyakorlata. Európai Agrárpolitika Kft. Budapest.

- Petrick, M. – Zier, P. (2012): Common Agricultural Policy effects on dynamic labour use in agriculture, DFG-Forschergruppe 986, Humboldt-Universität zu Berlin Philippstr. 13, Haus 12A, D-10099 Berlin
- Puzic, G.-Klevernic A.- Pavlovic, Z. (2014): The Common Agricultural Policy through reforms toward Europe 2020, Economics of Agriculture 3/2014, UDC: 338.435 EU
- Sajtos, L. – Mitev, A. (2007): SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest, ISBN: 978-963-9659-08-7
- Szerletics, Á. – Jámbor, A. (2020): The economic impacts of direct payments on agricultural income – A Literature Review, Competitio 2020. XIX. évfolyam doi: 10.21845/comp/2020/1-2/2
- Terulin, I. – Verhoog, D. (2018): Distribution of CAP pillar 1 payments to farmers in the EU, Wageningen Economic Research Wageningen, ISBN 978-94-6343-266-5
- Udovecz, G. (2010): A Közös Agrárpolitika reformja magyar (kutatói) szempontból, gazdálkodás 54. ÉVFOLYAM 7. SZÁM, 2010
- Witzke, H. – Noleppa, S. – Schwarz, G. (2010): Decoupled payments to EU farmers, production, and trade: An economic analysis for Germany, Working Paper, No. 90/2010
- <http://hdl.handle.net/10419/96468>

Abstract

Direct payments make up more than a third of the European Union's budget, which can rightly be called rural support. Therefore, the extent to which it still contributes to the retention and income situation of people living in rural areas is an important factor. In my previous research, I have shown that there is a link between population change and direct support from Pillar I, but the relationship is negligible, so given the income-supplementary nature of the support, I sought to answer the question of the extent to which the population would decline forms.

Keywords: direct support, population retention, regression, autocorrelation